

Оригинални научни рад
Примљен: 28. фебруара 2024.
Прихваћен: 30. марта 2024.
УДК 821.163.3.09 Конески Б.
10.46630/phm.16.2024.07

Данијела Д. Костадиновић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

<https://orcid.org/0000-0002-8906-745X>

БЛАЖЕ КОНЕСКИ – НОВА ЧИТАЊА У СРПСКОЈ НАУЦИ О КЊИЖЕВНОСТИ²

Књижевно и научно дело Блажа Конеског је од самих почетака изазивало пажњу српске научне јавности. О стваралаштву Конеског написан је завидан број студија, огледа, чланака и монографских публикација. У уводном делу рада најпре се осврћемо на претходна читања поетског, приповедачког и есејистичког опуса Конеског која су отворила могућност за нова истраживања у генолошком, нараторолошком, методичком, интертекстуалном, књижевнотеоријском, књижевноисторијском, књижевнокритичком и компаративном кључу. Према новијим читањима његовог дела усмерена су испитивања у средишњем делу рада са циљем да се проучи критичка рецепција у актуелном културном и књижевном времену.

Кључне речи: рецепција, аутореференцијалност, жанр, трансепонимски идентитет, методички концепт

Увод

Изузетно богат и разновидан књижевни опус Блажа Конеског, песника, прозног писца, есејисте, књижевног историчара, лингвисте, универзитетског професора и једног од утемељивача и кодификатора македонског стандардног језика (азбука 5. мај, правопис 7. јун 1945. године), чије име носи данашњи Филолошки факултет у Скопљу, сачињен од песничких, прозних и есејистичких радова, привукао је не малу пажњу српске научне и књижевне јавности. О његовом делу у Србији написан је запажен број приказа, студија, огледа и неколико монографија. Стога ћемо у уводном делу рада дати кратак осврт на значајније текстове о Конеском у српској науци о књижевности, који су претходили новим тумачењима дела овог ствараоца.

Познати српски компаративиста Зоран Константиновић у студији под насловом „Блаже Конески у светским енциклопедијама”, полазећи од „теорије рецепције” Ханса Роберта Јауса, односно од њеног суженог вида „теорије естетске комуникације” суптилно прелазећи и на достигнућа имагологије, разматра, понајвише

¹ danijela.kostadinovic@filfak.ni.ac.rs

² Рад је саопштен на научном скупу „Конески и књижевната наука” на Филолошком факултету „Блаже Конески” Универзитета „Св. Кирил и Методиј” у Скопљу, Република Северна Македонија, 1-02. 06. 2021.

на основу сопственог искуства, заступљеност дела Конеског у међународним енциклопедијама. Константиновић се посебно осврће на велику немачку енциклопедију Брокхауз (*Brockhaus Enzyklopaedie*) у двадесет и четири тома (1966–1974) за коју је од 17. издања припремао прилоге из јужнословенских књижевности. Македонска књижевност је у 16. издању уврштена као нова одредница, дела Конеског о македонском језику, правопису и речнику била су заступљена у пољу одређеном за секундарну литературу, али саме одреднице о Конеском у том издању није било. С тим у вези, Константиновић указује на необичне диспропорције у овој енциклопедији, тј. на чињеницу да су у њој постојале одреднице о писцима који у својој земљи нису значили пуно, а да су изостале одреднице о великим именима или су, пак, она тек успутно поменута (KONSTANTINOVIĆ 2002: 55). Константиновић ће тек у 26. издању ове енциклопедије успети да унесе веома кратку одредницу о Конеском. И то је прва одредница, објављена тек 1975. године у некој међународној енциклопедији. Пре тога, прилог о Конеском појавио се једино у малом приручнику *Kleine slawische Bibliographie* (Wiesbaden, 1958). Прилог је, вероватно, саставио слависта Алојз Шмаус (Alois Schmaus). У критичком сагледавању овога прилога, Константиновић налази неколико замерки: Конески је представљен само као писац, док су изостали превод Његошевог *Горској вијенца* и радови из области филологије. Имајући у виду чињеницу да одреднице о Блажи Конеском нису постојале у *Большој советској енциклопедији* (1954), у *Слованки* (све до 1998. није имала одредницу о Конеском), у *Британској енциклопедији* (*Encyclopædia Britannica*), Константиновић закључује „да су македонска књижевност, а поготову македонска филологија и њен велики прегалац Блаже Конески ушли у свет енциклопедија превасходно захваљујући немачким лексикографским подухватима, поготову ако овима додамо прилоге у информативним приручницима највишег нивоа какве су дали Рајнхард Лауер (Reinhard Lauer: *Jugoslawische Literatur Detlev Grothusen: Siidosteuropan-Handbuch*, Gottingen 1975, 414–438), или Уве Хинрихс (Uwe Hinrichs: *Handbuch der Siidosteuropan-Linguistik*, Wiesbaden 1999)”, (ISTO: 55–56). Овај прегледни чланак Зорана Константиновића изузетно је драгоцен за формирање слике о месту и улози не само македонске књижевности него и њених књижевника уопште у међународним лексиконима и енциклопедијама од 50-их година до краја XX века.

Врстан познавалац и тумач македонске књижевности Радомир Ивановић, аутор је неколико монографских публикација о Конеском. Ивановић у својим књигама *Поетика Блажа Конеској* (објављена 1982. године, исте године се појавила у преводу Тодора Чаловског на македонски језик), *Говор њун дарова: њоезија Блажа Конеској* (1988) и *Машија и мудрост: њоезија и њоешика Блажа Конеској* (2004), превасходно опсервира естетичке и поетичке оквире поезије Блажа Конеског. Ивановић је, сем тога, приказао најраније песме Конеског на српскохрватском језику (IVANOVIĆ 1999), бавио се тумачењем његових приповедака (IVANOVIĆ 1982), песме *Небеска река* (IVANOVIĆ 1994, 1994а), а прилози о Конеском заступљени су у скоро свим прегледима и књижевно-историјским синтезама македонске књижевности овог изразито плодног научника и уваженог академика и универзитетског професора (*Македонски њисци и дела, Ојледи о македонској књижевносћи* и др).

У есејистичким текстовима, интервјуима и огледима Конеског често се срећу појмови *традиција*, *иновација*, *савремени израз*. При томе би требало имати у виду чињеницу да када Конески говори о неопходности блиске везе са традицијом у новијој македонској књижевности, он имплицитно постулира идеју да свака национална (па и македонска) књижевност бива препознатљива у оквиру светске књижевности управо преко своје традиције, док појединачни ствараоци треба да пронађу властите путеве осавремењивања поетског израза надовезујући се на књижевну традицију којој припадају (ANDREEVSKI 1991: 12). О односу према традицији и фолклорним наносима у поезији Блажа Конеског у српској књижевној науци посебно су писали Љубинко Раденковић, Слободан Ж. Марковић и Мирољуб М. Стојановић.

Љубинко Раденковић се у студији *Фолклорно и индивидуално стваралаштво* бави упоредном анализом фолклорних мотива у поезији Блажа Конеског, Бранка Миљковића и Васка Попе (RADENKOVIĆ 1987), а Слободан Ж. Марковић испитује присуство народних умотворина у поезији Блажа Конеског и однос Васка Попе, Блажа Конеског и Валери Петрова према упливима фолклора у песништву средином XX века (MARKOVIĆ 1970, 2003).

О односу Блажа Конеског према традиционалном и универзалном опсежно је писао Мирољуб М. Стојановић у књизи *Уобличавање њрамајлине*, која представља резултат његовог вишегодишњег проучавања литерарног стваралаштва Конеског. У књизи се разматрају општа теоријска питања о традицијском и савременом, јужнословенском и универзалном у циклусу о Марку Краљевићу Блажа Конеског, питања композиције и значењског слоја поменутог циклуса, потом питања композиције и значења песме *Болани Дојчин*, указује се на нове могућности тумачења антологијске песме *Тешкојо*, даје се подробна анализа дескриптивне лирике у складу са поетичким ставовима самог Конеског. Стојановић посебно указује на то да је Блаже Конески одлично познавао народну традицију и да се бавио делом Марка Цепенкова које је имало утицај и на неке његове поетичке ставове. Према његовом мишљењу, Конески иако није непосредно учествовао у конфронтацији између традиционалиста и модерниста вођеној у првој половини педесетих година, па и касније, није био без става о актуелним питањима поетике свог времена, што јасно потврђује и његова поезија у којој је чак у тридесетак песама дотакнуто, проблематизовано или афирмисано неко поетичко питање, а њих десет имају и чисто програмски карактер. С друге стране, истиче Стојановић, он не раскида везу са традицијом из два разлога: први је одређен публиком, а други тиме што је сматрао да прекид с традицијом нема као обавезну последицу осавремењивање израза и да без осећаја стваралаца о континуитету уметност не може опстати (STOJANOVIĆ 2001: 135).

О Конеском су писали и Милош Бандић, Милош Јевтић, Света Лукић, Срећен Петровић, Милорад Блечић и други. Досадашњи научни радови, студије и монографије у српској књижевној науци представљају добру основу за нова читања песничког и прозног стваралаштва овог књижевника, научног и културног радника. У даљем раду приказаћемо погледе млађе генерације научника, у првом реду Слађане Миленковић, Снежане Милосављевић Милић и Снежане Божић, на битна

естетска, поетичка, али и друга питања везана за дело Конеског. Ти нови приступи, свакако, потврђују да интересовање за проучавање литерарног, лингвистичког, есејистичког и преводачког рада једног од најзначајнијих писаца са македонских простора ни данас не јењава.

Песничка самосвест Блажа Конеског

О природи песничког стварања, о *иреџисџиџенџији џесме* код Конеског, али и код других канонских македонских песника (Коча Рацин, Матеја Матевски, Гане Тодоровски, Ацо Шопов) подробно је писао Мирољуб М. Стојановић у књизи *Песник џражи џесму*. На сличним становиштима заснива се анализа Слађане М. Миленковић, која у раду *Песничка самосвест џ џоезији Блажа Конеској* истражује ауторову свест о стварању песме, о речима, о стиху, о песми и песнику. Такође, у раду посебну пажњу посвећује појму „аутореференџијалност” и компаративном проучавању македонске књижевности са светском литературом.

У том контексту, Слађана Миленковић у уводном делу најпре настоји да објасни појмове „песничка самосвест” и „аутореференџијалност” доводећи их у синониман однос. Своју тезу поткрепљује етимологијом речи аутореференџијалност. Наиме, реч аутореференџијалност води порекло од грчке речи *auto* и латинске *referrere* у значењу извести, упутити, односно, извештавање о самом себи, упућивање на самог себе. Ауторка сматра да аутореференџијалност у ужем смислу „означава поступак на подручју метатекстуалности у којем су аутор и његова поетика постали предмет властитог текста” (MILENKOVIĆ 2012: 160), те да су појму аутореференџијалности синонимни или сродни појмови аутометатекстуалност, аутотематизација, аутоинтерпретација, ауторефлексивност, ауторепрезентативност (ISTO). Аутореференџијалност, истиче даље Миленковићева, представља поступак тематизовања литерарности тог истог дела. Сходно томе да писац када говори о себи у исто време говори и о литератури, она прави разлику између поетичке и биографске аутореференџијалности, закључујући да се у сваком делу „може разабрати нека врста ауторовог потписа” (ISTO: 161).

Крећући се у овако постављеном теоријском оквиру са освртом на теме стварања у књижевним делима од античких времена до данас и руководећи се Бахтиновим одређењем да значење сваке речи настаје из дијалога, Слађана Миленковић настоји да открије и испита међутекстовну повезаност поезије Блажа Конеског са народном и ауторском уметничком традицијом. Иако полази од премисе да је лирика Конеског у својој основи књишка, ерудитна, не искључује и њен високи степен емоционалности и интимистички карактер нарочито у раној фази песничког стваралаштва.

Међутим, исповедни тон и интимна осећања у раним песничким збиркама Конеског још увек су у спреси са патриотским сазнањима. У тој раној фази настала је и антологијска песма *Виј*, насловљена према истоименој Гогољевој приповеци. У складу са задатком који је постављен на почетку рада, било је очекивано да ће се ауторка дуже задржати на интертекстуалним релацијама и реминисценџијама на ову Гогољеву приповетку. Уместо тога, она износи констатацију да је „доминантно осећање овог песника сетно и понекад меланхолично, а омиљени лирски мотив му је љубав” (ISTO: 162), да би одмах потом прешла на интерпретацију оних песама које,

по њеном суду, носе мотив свести о поезији, као и оних песама које кореспондирају са фолклорном матрицом. Ту посебно издваја песме *Нож* и *Пуџник* које је Конески посветио Григору Прличеву. А будући да је предмет текста ових песама, како ауторка тврди, иманентни аутор, ради се не само о поетској него и о уметничкој аутореференцијалности, јер је део иманентне структуре текста. Да би поткрепила своју тврдњу, она прави паралелу са сликом ратника и певача у Хомеровој *Илијади*, где се „аутореференцијалност очитује у опису песника и његовог посла. Хомер експлицитно прича о поети, на тај начин раздијајући литерарну илузију. Језичка творевина постаје само то, а доживљај садржаја се раздија” (ISTO: 163). С друге стране, Конески у песми *Пуџник* песника види и као патриоту, али и као Одисеја – вечитог путника који се враћа кући.

Осим са Хомером, ауторка указује и на извесне сродности између поетских ставова Блажа Конеског исказаних у песмама *Нож* и *Пуџник* и поетских ставова познатог античког представника јамбографије, Архилоха, који каже да су уметник и војник једно и у чијој се поезији „први пут појављује поносно осећање духовног самоуобличавања и самопотврђивања” (ISTO: 165).

Компаративном методом прилази и песмама Блажа Конеског у којима се, осим ратничких и патриотских мотива, срећу још и мотиви вина, игре, мелодије. Као парадигматичан пример узима за анализу песме *Тешкојо* и *Пуџник* у којима се игра, мелодија и вински мотиви, као и код грчких лиричара, везују за бол, али и за истину, с тим да Конески чини корак даље – то није просто певање о вину, ни певање из вина, већ песма извире из себе саме, „из песникове душе, а може да буде само подстакнута спољашњим утицајима као што су музика, вино, кафана и бол. У том случају музика и боемска атмосфера су преегзистентна стања песме” (ISTO: 166). У песми *Пуџник*, у стиховима где се лирски субјект опрашта од петринских винограда, налази сличност са *Ђачким расџанком* српског романтичара Бранка Радичевића и опроштајем лирског субјекта од карловачких винограда.

Слађана Миленковић разматра и мотив смрти у поезији Блажа Конеског, стављајући акценат на оне песме у којима је Конески певао о песницима непризнатим за живота, гоњеним док не дође ново племе које ће их волети и прослављати.

Песме *Марков манасџир*, *Сџерна* и *Болани Дојчин* сагледава у светлу комуникације Конеског са књижевном традицијом и легендама, тумачећи их као литерарну самосвест, али и као песникову свест о књижевном наслеђу и књижевној историји. То потврђује и сложена цитатна подлога, самосвојност у интерпретирању легенде о зидању Марковог манастира, повратак традицији у циљу евоцирања садашњости, обраћање богу без богодојажљивости, као што је случај у песми *Огузимање снаје*.

У упоредној анализи антологијске песме *Везиља* са песмом *Међу јавом и месном* Лазе Костића, ауторка се осврће и на друге програмске и аутопетичке песме у српској, али и у светској поезији, изводећи крајњи закључак да је аутореференцијалност Блажа Конеског иманентни део структуре књижевног текста.

Генолошки и интертекстуални приступи поезији Блажа Конеског

Књижевни жанр (fr. *genre litteraire*) се у одредници *Речника књижевних џермина* одређује као појам који се користи да означи књижевна дела која имају „из-

весне заједничке и само њима својствене особине, при чему се обично не прави разлика да ли је у питању род, или књижевна врста, односно подврста” (TARTALJA 1985: 894). Приступ појму жанр мењао се током историје од посматрања жанра као ригидне категорије па све до негирања могућности постојања засебних жанровских ентитета.

Студија Снежане Милосављевић Милић под насловом *Жанровска йоли-морфносї у йоеїској йрози Блажа Конеској* обраћа пажњу на флуидност граница жанровских форми. Узимајући за предмет тумачења текстове Блажа Конеског који припадају жанру поетске прозе, а настајали су у периоду од 1955. до 1984. године, то јест од збирке *Везилка* (1955, друго допуњено издање 1961), преко циклуса у збирци *Зайиси* (1974) до циклуса „Симфонија” (у збирци *Чешмиїе*, 1984), ауторка на четку рада, ослањајући се на досадашње књижевноисторијске синтезе, износи гледиште да песма у прози припада кругу граничних, хетерогених жанрова „чија се генеричка нестабилност огледа и на терминолошком плану. Као њени алтернативни називи срећу се још и: *йоеїска йроза, лирска йроза, црїища* па семантички домен ових генеричких одређења није могуће сасвим разграничити” (MILOSAVLJEVIĆ 2020: 89).

Као заједничку формално-стилску доминанту свих песама у прози Блажа Конеског узима краткоћу форме и поетизацију исказа. Разлике међу њима успоставља на различитим нивоима, пре свега на нивоу наративности у односу на приповедни потенцијал који показују песме у прози које испитује у раду, а то су : *Јорїован, Коїачење, Сїуд, Ружа, Круша дивјачка, Миї, Мајска ноќ, Пејеруїа, Сїомен, Разїовор, Сааїи, Ласїовици, Млагосїи, Посеїа на музеј, Пиїачи, Камиказе, Гулади, Беласица, Баїремов цуїи, Заборав, Размислување на љубовїа, Симфонија, Носїалїија, Разминување и Љубов.*

Минуциозна анализа поетске прозе Блажа Конеског сасвим очекивано започета је његовим најдужим текстом *Јорїован*. У овој песми у прози тумачи се хронотопичност, анализирају групни и индивидуални ликови, топос пута и сусрета на путу и позиција приповедача, при чему се истиче да наглашена визуелизација, исповедни тон, поетизација исказа и мотивска инверзија имају удела у раслојављању епске компоненте у лирски модус. „Ако томе додамо симболичко преозначавање мотива”, наводи Снежана Милосављевић Милић, „фрагментарност као технику која у први план ставља један, различитим чулним медијацијама ухваћени тренутак, што за последицу има успоравање приповедног темпа, те поентирање које као основну семантичку и идејну нит пригушеног збивања открива феномен сећања / заборав, онда је јасно да већ овај рани Конесков текст најављује кључна поетичка својства његових песама у прози” (ISTO).

Песме у прози *Коїачење, Сїуд, Ружа* и *Круша дивјачка* сврстане су у раду у ред заокружених микроприча са дводелном композицијом, где се оштро издвајају два наративна сегмента са симболичко-метафоричком поентом датој у виду коментара на крају песме.

Поред приповедног потенцијала, медитативност је друга значајна одлика песама у прози Блажа Конеског. Испитујући прозну цртицу *Миї* ауторка исправно закључује да у њој изостаје наративни део, а да је примат дат спознајном сегменту

доживљаја и интензивирању емоционалног слоја исказа. На сличан начин написана је и песма у прози, ноктурно *Мајска ноћ*, где се, како ауторка истиче, преплићу сновиђења и чежња за вољеном женом, док је у песмама у прози *Пејеруја*, *Сјомен*, *Разјовор* и *Ридар* исказ фрагментаран и праћен фолклорно-лирском дијалогском стилизацијом и емоционалним ангажовањем лирског субјекта у односу на варијације мотива смрти, сећања, заборав и пролазности љубави.

Поседна пажња у раду посвећена је жанровском (не)поклапању и потешкоћама у успостављању прецизне жанровске разлике између песама у стиху и песама у прози. Ту се првенствено мисли на песме *Сааиџи*, *Ласџовици*, *Младосџи*, *Посеџа на музеј* које се могу уврстити у поезију једино због присуства стиха. С друге стране, песмама у прози *Пиџиачи* и *Камиказе*, по мишљењу ауторке, могло би се приступити у контексту дискурзивно поентираних наративних песама, а песми у прози *Гулади* у контексту експеримента са поступцима визуализације.

Снежана Милосављевић Милић сматра да је песма у прози *Беласица* уметнички најуспелија песма Конеског у којој је, повезујући звук, покрет и слику у микронаратив чија мера времена није довољна „ни за један уздисај”, Конески епску матрицу подредио лирском и психолошком начелу приповедања показујући тиме потенцијал жанра песме у прози у погледу наративизације историјских збивања (ISTO: 95).

Своје излагање о жанровској полиморфности песама у прози Конеског завршава тумачењем циклуса *Симфонија*, састављеном од девет поетско-прозних записа. У главна обележја овог циклуса увршћује рефлексивност, медитативност, интроспективност, синестезију. С друге стране, његова жанровска хибридна природа различите могућности читања: дневнички запис, лирско-рефлексивни роман о љубави, па чак и заматак једног интимног романа или већег наратива, закључује Снежана Милосављевић Милић.

Јулији Кристивој се приписује да је у науку о књижевности касних шездесетих година XX века увела термин интертекстуалност (лат. *intertexto* – испреплитати, фр. *intertextualité*, енгл. *intertextuality*, нем. *Intertextualität*) како би „установила теорију текста као мреже знаковних система у релацији са другим системима значењских пракси у датој култури” (VESELINOVIĆ 2011: 136). Уз високу свест о томе да је „интертекстуалност природно стање читања”, Снежана Милосављевић Милић своја читања песама Блажа Конеског које у наслову садрже цитатни епоним (*Пејелашка*, *Одисеј*, *Дон Кихот*, *Анџело* на *Свети* *Софија*) базира на интертекстуалном методолошком приступу заснованом на (ново)феноменолошким читањима књижевног текста и когнитивистичким оријентацијама, са посебним освртом на теорију могућих светова која књижевним ликовима приступа као трансфикционалним идентитетима. У контексту епонимске песме, она уводи термин *џрансејонимски јунак* под којим подразумева транссветовни идентитет јунака који настаје поступком цитатних епонима, а који, као својеврсни метаепоним, проблематизује питање селективности меморије текста, као и културних конвенција које имају важну улогу у херитолошком аспекту књижевне традиције (MILIĆ 2020a: 350).

Резултати њеног истраживања о епонимским песмама Конеског, могли би се сажети у следећем: све песме имају истоветни статус епонимских јунака као транс-

фикционалних идентитета; заједничке су им интерфигурална, интержанровска (и интермедијална), лексичка, паратекстуална, перифрастична, другостепена, интертекстуална конфигурација и контаминација; глас лирског субјекта је дијалошки интониран са трансфигуралном мултипликацијом идентитета.

Блаже Конески у настави

Након распада СФРЈ и формирања нових балканских држава, дошло је до корених промена у наставним плановима и програмима за основну и средњу школу како у Србији, тако и у другим републикама које су улазиле у састав некадашње државе. У складу са новом геополитиком, заједнички наставни садржаји из области књижевности замењени су новим. Тако је у српским програмима из македонске књижевности остао једино Блаже Конески са песмом *Везиља* (*Везилка*) која се проучава у четвртој разреду гимназије. Без улажења у било какве спекулације о конципирању наставних планова и програма у новоформираним државама, Снежана Божић у студији *Блаже Конески у наставном проучавању* нуди један од могућих методичких концепата погодан за наставно проучавање *Везиље*, заснован на искуствима проблемске и пројектне наставе.

Полазећи од мисли Светлане Слапшак о постојању везе између ручног рада, читања и писања [јер су] сва три означена читањем и 'плетењем' мисли, радом руке која 'преводи' главу, Снежана Божић креира мини-пројекат којим су обухваћени уметнички књижевни текстови различитих аутора у чијим су делима, посредно или непосредно, заступљени мотиви веза, ткања, плетења, шивења, ширећи своје истраживање и ка етнографији, фолклору, студијама културе, гинеографији и слично.

Понуђени пројекат требало би да се састоји из четири етапе са фондом од најмање дванаест часова. Пројекат предвиђа рад на књижевним текстовима и допунске задатке: писање есеја, цртање, проналажење адекватне музичке композиције или неке друге стваралачке активности помоћу које би ученици на најбољи начин могли представити сопствени доживљај веза и других народних рукотворина. Циљ допунских активности треба да буде завршна изложба под насловом *То што ствара, то су руке*. Сам наслов изложбе асоцијативно је повезан са стихом песме *Руке* Дарка Рундека, хрватског музичара и једног од оснивача југословенске групе *Хаусбор*. Замишљено је да се изложба састоји из неколико фаза: у првој би ученици на интернету истраживали тему веза као ручног рада, различите типове веза на простору Србије и Македоније, трагали би за фотографијама и интересантним чланцима на интернету за формирање виртуелне/електронске изложбе и прикупљали би ручне радове као конкретне експонате за изложбену поставку у школи.

Након описа пројекта, утврђивања његових циљева, задатака и очекиваних резултата, Снежана Божић у даљем тексту нуди основе, нацрт и могући ток појединих етапа. Четири етапе имају и различите називе: Мустра (2 часа), Поетски вез (блок-настава, 2 до 4 часа), Прозни вез (блок-настава, 4 часа) и Наше везиво – представљање пројективних активности ученика.

Прва фаза пројекта започиње обрадом песме *Везиља* Блажа Конеског. Она подразумева ширу контекстуализацију и упознавање ученика са основним значајкама југословенских и македонске књижевности, као и са прекретничком збирком *Везиља* Конеског из 1955. године. Главни део часа посвећен је интерпретативном читању песме *Везиља* и усмеравању ученика на потрагу за одговорима на постављена питања: „Зашто се лирски субјекат обраћа баш везиљи? Шта она представља? Каква треба да буде песма коју ће испевати? Дело везиље намењено је „белој невестињској руци“. Зашто је вез на тој девојачкој кошуљи изаткан од црних и црвених нити? Каква би била симболика боја – црвене, црне и беле? У чему је сличност између везиље и лирског субјекта-песника? Одакле они узимају мотиве за своје стваралаштво? Које је намењено њихово дело?” (ВОЏИЋ 2019: 282)

У даљем наставном разговору ученици се усмеравају ка народној традицији, ка митовима из грчке, латинске и словенске митологије о везиљама/ткаљама попут приче о Пенелопи из Хомерове *Одисеје* и слично, уз обавезно инсистирање наставника на компаративном приступу, односно, на упоредној анализи *Везиље* Конеског са Пенелопом или другим митолошким јунакињама (Парке, Мојре, Мокош, Арахна) са додатним циљем сагледавања статуса и позиције жене у некадашњем и садашњем друштву.

Посебан интерпретативни потенцијал за тумачење песме *Везиља* Снежана Божић налази у симболици боја. Одгонетање симболике боја отвара нове истраживачке могућности у следећим етапама пројекта.

У другој етапи пројекта песма *Везиља* се упоређује са књижевним текстовима који су обрађивани у претходним или у истом разреду. Снежана Божићу ову фазу назива *Прва нит*. Прва нит је састављена од познатих песама: Јефимијина *Похвала кнезу Лазару* и позната песма српског романтичара Лазе Костића *Међу јавом и мед сном*. Следећу фазу именује *Друја нит*. У овој фази изучавају се познати аутори и нове песме. То су песме *Јефимија* Милана Ракића, *Сестѝри у њокоју* Момчила Настасијевића, *Народни вез* Милоша Црњанског и *Кћи кнежева везе* Миодрага Павловића. Трећу фазу, *Трећа нит*, чине нови аутори и нове песме. У овој фази ученицима се предочавају песме *Душа*, нишког песника, преводиоца и професора философије Радомира Виденовића и *Криче*, нишке књижевнице Виолете Јовић.

На крају ове пројектне етапе, ученици креирају слајдове са закључцима и илустрацијама инспирисаним интерпретираним текстовима – Везиво 1.

У трећој етапи пројекта изучавају се обимнија прозна дела. Ученицима се благовремено дају истраживачки задаци и упутства за обраду на часу. И ова етапа пројекта подељена је на три нити. У *Првој нити* изучавају се познати текстови (Растко Петровић, *Људи љоворе*, Данило Киш, *Рани јади*, Иво Андрић, *Разјовор с Гојом* (есеј), Станислав Винавер, *Наши везови* (есеј). У *Друјој нити* тежиште истраживања помера се ка познатим ауторима и новим текстовима (приповетка Момчила Настасијевића *Зайис о даровима моје рођаке Марије* и лик Рајке Радаковић из романа *Госпођица* Ива Андрића). *Трећа нит* ове етапе, која подразумева нове ауторе и нове текстове, има факултативни карактер и намењена је ученицима који гаје посебна интересовања за књижевност. У овој етапи предвиђено је изучавање следећих прозних дела: Дубравка Угрешић, *Шиефица Цвек у раљама живоѝа*, *Patchwork*

Story ѿојречне ниѿи (гојлиѿања); Шели Џексон, *Пачворк-девојка* (Shelley Jackson, *Patchwork Girl*); Хипертекстуална ткања Милорада Павића; Дубравка Срећковић Дивковић, *Везиља* (роман); Никола Маловић, *Перашки ѿоблен* (драма).

Крајњи исход треће етапе пројекта је креирање слајдова са закључцима и илустрацијама инспирисани интерпретираним текстовима – Везиво 2.

У завршној, четвртој етапи пројекта ученици прикупљену и сређену грађу интегришу у презентацију и у школском холу организују изложбу. Један од пројектних задатака је и израда петоминутног документарног филма о раду на самом пројекту који би био завршен песмом *Везиља* Блажа Конеског. Ученички филм „представља синтезу искустава, али и вид евалуације пројекта, као и наговештај нових могућности истраживања у задатим, ширим или сасвим другачијим оквири-ма” (ISTO: 291).

Инвентивни предлог пројекта Снежане Божић о могућем проучавању песме *Везиља* Блажа Конеског представља не само драгоцен прилог методичким приступима делу овог писца него и подстицај будућим истраживачима за активно укључивање ученика у наставне процесе из области књижевности.

Закључне напомене

На почетку рада изнесено је запажање да је књижевно, есејистичко и научно дело Блажа Конеског тумачио велики број српских теоретичара, компаративиста и књижевних историчара. Књижевним делом Блажа Конеског посебно су се бавили македонисти Радомир В. Ивановић и Мирољуб М. Стојановић. Ваља нагласити да је македонистика била само једна од области њиховог научног интересовања, јер су се оба аутора подједнако бавила и српском књижевношћу. Закључци до којих су дошли у студијама *Поеѿика Блажа Конеској* и *Уобличавање ѿрамајлине* и данас су незаобилазни у приступима поезији овог истакнутог књижевника са простора Македоније.

Нова читања књижевног дела Блажа Конеског базирају се на савременим теоријско-методолошким поставкама компаративистике, генологије, имагологије, теорије могућих светова, теорије културе и методике наставе. Она нуде другачије погледе на текст и актуелизују стваралаштво Блажа Конеског у српском јавном, научном и културном животу.

Цитирана лиѿература

ANDREEVSKI 1991: Andreevski, Cane, *Razgovori so Koneski*, Skopje: Kultura, 1991. [orig.]

Андреевски, Цане, *Разговори со Конески*, Скопје: Култура, 1991.

BOŽIĆ 2019: Božić, Snežana, „Blaže Koneski u nastavnom proučavanju”, u: *XLV меѓународна научна конференција на LI летна школа на меѓународниот семинар за makedonski јазик, literatura i kultura*, Skopje: Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij”/Меѓународен семинар за makedonski јазик, literatura i kultura, 2019, 279–294. [orig.] Божић, Снежана, „Блаже Конески у наставном проучавању”, у: *XLV меѓународна научна конференција на LI летна школа на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура*, Скопје: Универзитет „Св Кирил и Методиј”/Меѓународен семинар за

македонски јазик, литература и култура, 2019, 279-294.

- VESELINOVIĆ 2011: [V]eselinović [S]onja, „Intertekstualnost, intertekst”, u: *Pregledni rečnik komparativističke terminologije u književnosti i kulturi*, Novi Sad: Akademski knjiga, 2011, 136-141. [orig.] [B]еселиновић, [C]оња, „Интертекстуалност, интертекст”, у: *Прегледни речник компаративистичке теоретикологије у књижевности и култури*, Нови Сад: Академска књига, 2011, 136-141.
- IVANOVIĆ 1982: Ivanović, Radomir, *Struktura na kratkrite i drugi raskazi na Blaže Koneski*, sепарат, превео Глигор Крстески, Скопје, 1982. [orig.] Ивановић, Радомир, *Структура на кратките и други раскази на Блаже Конески*, сепарат, превео Глигор Крстески, Скопје, 1982.
- IVANOVIĆ 1982a: Ivanović, Radomir, *Poetika Blaža Koneskog*, Београд: Партизанска књига, 1982. [orig.] Ивановић, Радомир, *Поетика Блажа Конеског*, Београд: Партизанска књига, 1982.
- IVANOVIĆ 1988: Ivanović, Radomir, *Govor pun darova: poezija Blaža Koneskog*, Nikšić: Univerzitetaska riječ, 1988. [orig.] Ивановић, Радомир, *Говор пун дарова: поезија Блажа Конеског*, Никшић: Универзитетска ријеч, 1988.
- IVANOVIĆ 1994: Ivanović, Radomir, „Zemaljski most nad nebeskom rekom: estetika epifanija u poeziji Blaža Koneskog”, *Književnost*, Год. 49, књ. 100, св. 1/3, 1994, 233-249. [orig.] Радомир Ивановић, „Земаљски мост над небеском реком: естетика епифанија у поезији Блажа Конеског”, *Књижевност*, Год. 49, књ. 100, св. 1/3, 1994, 233-249.
- IVANOVIĆ 1994a: Ivanović, Radomir, „Generiranje poetske ideje i književnog teksta: u pesmi „Nebeska reka” Blaža Koneskog”, *Krovovi: bilten za kulturu i umetnost OKSSOV*, Sremski Karlovci, Год. 8, бр. 31/31, 1994, 64-66. [orig.] Ивановић, Радомир, *Генерирање поетске идеје и књижевног текста: у песми „Небеска река” Блажа Конеског*, *Krovovi: bilten za kulturu i umetnost OKSSOV*, Sremski Karlovci, Год. 8, бр. 31/32, 1994, 64-66.
- IVANOVIĆ 1999: Ivanović, Radomir, „Najranije pesme na srpskohrvatskom jeziku Blaža Koneskog”, *Letopis Matice srpske*, Год. 175, књ. 464, св. 5, 1999, 686-706. [orig.] Ивановић, Радомир, „Најраније песме на српскохрватском језику Блажа Конеског”, *Летопис Матице српске*, Год. 175, књ. 464, св. 5, 1999, 686-706.
- IVANOVIĆ 2004: Ivanović, Radomir, *Mašta i mudrost: poezija i poetika Blaža Koneskog*, Novi Sad: Zmaj, 2004. [orig.] Ивановић, Радомир, *Машта и мудрост: поезија и поетика Блажа Конеског*, Нови Сад: Змај, 2004.
- KONSTANTINOVIĆ 2002: Konstantinović, Zoran, „Blaže Koneski u svetskim enciklopedijama”, u: *Deloto na Blaže Koneski: ostvarivanja i perspektivi*, ur. Milan Đurčinov, Zuzana Topolinjska, Olga Ivanova, Скопје: MANU, 2002, 51-59. [orig.] Константиновић, Зоран, *Блаже Конески у светским енциклопедијама*, у: *Делото на Блаже Конески: остваривања и перспективи*, ур. Милан Ђурчинов, Зузана Тополињска, Олга Иванова, Скопје: МАНУ, 2002, 51-59.
- MARKOVIĆ 1970: Marković, Slobodan Ž., „Odjeci narodnih umotvorina u poeziji Blaže Koneskog”, *Književna kritika*, бр. 1, Београд, 1970, 88-92. [orig.] Марковић, Слободан Ж., „Одјеси народних умотворина у поезији Блаже Конеског”, *Књижевна критика*, бр. 1, Београд, 1970, 88-92.
- MARKOVIĆ 2003: Marković, Slobodan Ž., „Odnos pesnika sredinom XX veka prema folkloru”,

- Zbornik Matice srpske za slavistiku*, Књ. 63, 2003, 149–157. [orig.] Марковић, Слободан Ж., „Однос песника средином XX века према фолклору”, *Зборник Матице српске за славистику*, Књ. 63, 2003, 149–157.
- MILENKOVIĆ 2012: Milenković, Slađana, „Pesnička samosvest u poeziji Blaža Koneskog”, *Uzdаница*, IX/2, 2012, 159–174. [orig.] Миленковић, Слађана, *Песничка самосвест у поезији Блажа Конеског*, *Узданица*, IX/2, 2012, 159–174.
- MILIĆ 2020: Milić Milosavljević, Snežana, „Žanrovska polimorfnost u poetskoj prozi Blaža Koneskog”, u: *Kroz fiktionalne svetove*, Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu, 2020, 89–97. [orig.] Милић Милосављевић, Снежана, „Жанровска полиморфност у поетској прози Блажа Конеског”, у: *Кроз фикционалне светове*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2020, 89–97.
- MILIĆ 2020a: Milić Milosavljević, Snežana, „Autoportreti ili o dijalogu sa tradicijom”, u: *XLVI međunarodna naučna konferencija na LII letna škola na Međunarodniot seminar za makedonski јазик, literatura i kultura*, Ohrid 23 – 24. 8. 2019 година, Скопје, 2020, 347–356. https://www.ukim.edu.mk/dokumenti_m/2019-52_seminar-46_MNK.pdf [orig.] Милић Милосављевић, Снежана *Аутопортрети или о дијалогу са традицијом*, у: *а XLVI међународна научна конференција на LII летна школа на Међународниот семинар за македонски јазик, литература и култура*, Охрид 23 – 24. 8. 2019 година, Скопје, 2020, 347–356. https://www.ukim.edu.mk/dokumenti_m/2019-52_seminar-46_MNK.pdf
- RADENKOVIĆ 1987/88: Radenković, Ljubinko, „Folklorno i individualno stvaralaštvo”, *Raskovnik: časopis za književnost i kulturu na selu*, God. 13, br. 50, 1987/88, 105–113. [orig.] Раденковић, Љубинко, „Фолклорно и индивидуално стваралаштво”, *Расковник: часопис за књижевност и културу на селу*, Год. 13, бр. 50, 1987/88, 105–113.
- STOJANOVIĆ 2001: Stojanović, Miroljub M., *Uobličavanje pramagline*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2001. [orig.] Стојановић, Мирољуб М., *Уобличавање прамаглине*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2001.
- TARTALJA 1985: [I]vo [T]artalja, „Žanr”, u: *Rečnik književnih termina*, ur. Dragiša Živković, Beograd: Nolit, 1985, 894.

Даниела Костадинович

БЛАЖЕ КОНЕСКИ – НОВЫЕ ЧТЕНИЯ В СЕРБСКОМ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИИ

Резюме

Литературное и научное творчество Блаже Конеского привлекало интерес сербского научного сообщества с самого начала. О творчестве Конеского написано немало исследовательских работ, эссе, статей и монографий. В вводной части настоящей работы мы сначала обращаемся к предыдущим чтениям поэтического, повествовательного и публицистического творчества Конеского, которые открыли возможность для новых исследований в генеалогическом, повествовательном, методическом, интертекстуальном, литературоведческом и сравнительном аспектах. Основная часть настоящей работы посвящена более современным чтениям его творчества с целью изучить критическое восприятие в текущем литературном и культурном периоде.

Ключевые слова: рецепция, самоссылка, жанр, трансэпонимическая идентичность, методический концепт

